

Tulemusvaldkond: tõhus riik (Rahvusarhiiv)

Arhiivindusprogrammi eesmärk: ühiskonna dokumentaalse mälu kestlik säilitamine, kasutamine ning kodanike õiguste tõendamine

1. Programmi eesmärkide täitmine

Mõõdik	2021	2022	2023	2023	2024	2025	2026
				sihttase			
Arhiivimoodustajate (asutuste) arv, kes on Rahvusarhiivile üle andnud digitaalarhivaale	40	44	63	50	55	60	70
Nõuetekohastes hoidlates säilitatavate arhivaalide osakaal Rahvusarhiivis, % <i>Arhivaalide koguhulk 10 427 684 arhivaali (1.12.2023 seisuga)</i>	88	88	88	88	88	88	88
Arhivaalide kättesaadavus veebis, miljonit kujutist*	25,8	33,6	36,2	28	29	30	31

*Arvestatud on kõiki kujutisi, mis pole filmid, helid, fotod ega kaardid

- Digisündinud arhivaalide üleandmine asutuste poolt on hoogustunud, digitaalsena sündinud teavet võeti vastu 19 tegutsevalt asutuselt, kes digiteavet esmakordselt üle andsid. Hoogustumise taga on eelkõige kolm lõpusirgele jõudnud arendust. Esiteks ühendati novembris vastuvõtusüsteem ASTRA ja digihoidla Preservica, kuhu vastuvõetud teave nüüd automaatselt hoiule liigub. Teiseks on üks tarkvaraarendaja juurutanud võimekuse väljastada Rahvusarhiivi digiarhiivi andmestruktuurile vastavaid XML-faile digisündinud teabe arhiveerimiseks. Kolmandaks suudab vastuvõtukeskkond ASTRA hakkama saada ka asutuste failikataloogide ja vähem kvaliteetsete XML-pakettidega.
- Nõuetekohastes hoidlates säilitatavate arhivaalide osakaal jääb, nagu eelmistelgi aruandeperioodidel, muutumatuks kuni Rahvusarhiivi Tallinna keskuse kasutuselevõtuni.
- Arhivaalide kättesaadavust veebis õnnestus ka 2023. aastal prognoosidega võrreldes märkimisväärselt suurendada. Selle taga on digitaalse kultuuripärandi tegevuskava 2018–2023 raames Rahvusarhiivi juhitud ja lõpusirgele jõudnud kuus massdigiteerimise koostööprojekti Kultuuriministeeriumi, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi ning Haridus- ja Teadusministeeriumiga.

2. Ülevaade meetme elluviimisest

Meede 1. Ühiskonna dokumentaalse mälu kestlik säilitamine, kasutamine ning kodanike õiguste tõendamine

Meetme eesmärk: arhiiviväärtusega (püsiva väärtusega) teabe väljaselgitamine, selle riiklikule säilitamisele vastuvõtmine, nõuetekohane säilitamine ning dokumentaalse kultuuripärandi kasutamise võimaldamine.

Mõõdik	2021	2022	2023	2023	2024	2025	2026
				sihttase			
Arhiivipedagoogilistes tegevustes osalenute arv (inimest aastas)	4330	5442	11 875	5000	5000	5000	5000
Rahvusarhiivi virtuaalse uurimissaali külastuste arv (mln korda)	1,7	1,5	1,67	1,7	1,7	1,7	1,7
Rahvusarhiivi teaduspublikatsioonide arv (tk. aastas)	7	8	8	7	7	7	7

Arhiivipedagoogilistes tegevustes osalenute arv on oluliselt suurem planeeritust. Märkimisväärse töusu taga on suuresti Rahvusarhiivi filmiarhiivi aktiivne kuraatoritöö filmifestivalidel, varasemast rohkem

rahvast osales aga teisteski programmides. Virtuaalse uurimissaali külastuste arv õnnestus prognoosida enam-vähem täpsena. Nagu varemgi, toimus 99,6% Rahvusarhiivi külastustest virtuaalsetes kasutuskeskondades. Rahvusarhiivi teaduspublikatsioonide arvuks kujunes prognoosist ühe võrra suurem tulemus.

Olulisemad tegevused

Esiletõstmist väärivad kaks valdkonda. Kõigepealt, vahefinišini jõuti mitme keskse arendusega. Aprillis avati AISi ehk arhiivi infosüsteemi uus avalik liides, mis pälvis kasutajate sooja vastuvõtu. Fotode-filmide-helide avaliku juurdepääsusüsteemi rolli võttis lõplikult üle Meediateek ja ka see muutus võeti arhiivi klientide poolt hästi vastu. Kiirelt liiguti edasi ka filmipärandi voogedastusplatvormiga Arkaader, millele lisandus näiteks filmide ajajoon ja ingliskeelne osa, järgmisel aastal peaks valmima ka koolidele õppetöös mõeldud haridusliides. Need olid olulisimad edusammud, aga üsna hästi kulgesid ka teised arendusprojektid, mida seiretöölaual on hetkel kokku 21. Rahuloluga võib nentida, et mõne aasta eest langetatud juhtimisotsus projektide agiilseks käsitlemiseks on end täiel määral õigustanud, samuti on edu toonud arenduste juhtimisvastutuse selge üleandmine IT meeskonnalt sisuosakondadele.

2023. aasta teiseks märkimisväärses tähtsuseks on viimaste suuremahuliste digiprojektide lõpuleviimine. Digitaalse kultuuripärandi tegevuskava raames juhtis Rahvusarhiiv aastail 2018–2023 kokku seitset nn massdigiteerimisprojekti, mille raames digiteeriti 22 erineva mäluasutuse 6,6 mln kaadrit dokumendipärandit (sellest 4,5 mln kaadrit Rahvusarhiivi arhivaale), 245 tundi Rahvusarhiivi filmilintidel olevaid filme ja 24 erineva mäluasutuse 167 tuhat fotonegatiivi (neist 56 tuhat Rahvusarhiivi fotonegatiivi). Nende projektide tulemusena jõudis avalikkuseni tohutu hulk senitundmatut kultuuripärandit. Just digiteerimine annab võimaluse uuteks arendusteks, millistest suurimat uut avalikku hüvet pakub juba ülalmainitud Arkaader. Etteruttavalt saab öelda, et 2024. aastal algab Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi poolt toetatava digipöörde raames arhiiviainese suuremahulise massdigiteerimise järgmine etapp, kus Rahvusarhiiv on osalemas kolme projektiga.

2023. aastal loendati Rahvusarhiivi uurimissaalides 1,7 miljonit külastust, mida on eelmise aastaga võrreldes veidi enam. Tegelikult on erinevate arhiiviteenuste kasutamine palju laiemgi. Näiteks ainuüksi Facebooki kaudu jõudis Rahvusarhiiv 2023. aastal ligi poole miljoni inimeseni, kiiresti kasvab arhiivihariduse programmides osalenute arv, arhiiv üllitab igal aastal kümnekond teadustrükist, mille lugejaskonda mõõta ei saa. Küll saab aga loendada ajalookultuuri ajakirja Tuna numbreid. Nimelt ilmus 2023. aastal kõige kõrgema (1.1) tähtsusega teadusajakirja Tuna 100. number ja ühtlasi tähistati 25 aasta möödumist ajakirja sünnist.

Aruandlusaastal seati ka pikemaajalisi arhiivinduslikke plaane, sõnastades arengusihid järgnevas kolmeks aastaks ehk eelduslikult perioodiks, mis eelneb Rahvusarhiivi Tallinna üksuste Endla tn hoonesse kolimisele. Muude uuendatud eesmärkide seas väärib siinkohal märkimist kehtiva arhiivieeskirja kaasajastamise vajadus, et toetada digiainese võimalikult lihtsat ja automatiseeritud üleandmist arhiivi. Eelduslikult on võimalik märkimisväärselt vähendada asutuste arhiivinduslikku halduskoormust, säilitades samal ajal arhiveeritava teabe kvaliteeti.

Rahvusarhiivi 2023. aasta arhiivindusprogrammi eelarve koos eelmisest aastast üle kantud vahendite (0,2 mln eurot) ja projektitoetused ning majandustegevusest laekuv tulu (1 mln eurot) kokku moodustas 10,9 mln eurot, Arhiivindusprogrammi tegevuskulude jääk oli 1,2% lõplikust eelarvest (mahus 75 305,94 eurot) ning kasutatakse "Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava 2021-2027" meetme 21.1.2.1 "Digiriik" KUM valdkondliku digipöörde partnerina kolme projekti raames digiteerimiseks ettevalmistamise tegevuste katmiseks (läbivaatus, korrastamine, konserveerimine, materjalid jm). Majandustegevusest saadud tulu eelarvejääk on vajalik järgmise aasta asutuse põhitegevuse kulude ja investeeringute katmiseks.

Arhiivindusprogrammi tegevuse 2023. a eelarve täitmine (tuhat eurot)

Arhivaalide kogumine, säilitamine ja juurdepääsu tagamine	Esialgne eelarve	Lõplik eelarve	Täitmine
Kulud	9 823	10 924	9 607

3. Hinnang programmi tegevuste tulemuslikkusele

Arhiivinduslikus vaates saab möödunud aastat pidada kordaläinuks. 2023. aastal pälvis Rahvusarhiiv kõrgeima koha „Unistuste Tööandja“ konkursil ning sai ühtlasi Kaitseministeeriumi märgi „Riigikaitse toetaja“. Sellest saab muuhulgas järeldada, et hea arhiiv ei seisne pelgalt hästi hoitud ja kiiresti leitavates andmetes, vaid samavõrra hästi hoitud ja märgatud inimestes, nii organisatsiooni sees kui väljaspool arhiivi. Ka selles tähenduses oli 2023. aasta edukas.

LISA: Lühikokkuvõte riigi 2023. aasta majandusaasta koondaruande jaoks

Arhiivinduses väärivad 2023. a saavutustest esiletõstmist ennekõike kaks valdkonda. Esiteks jõuti vahefinišini mitme keskse arendusega, sh avati arhiivi infosüsteemi uus avalik liides ning fotode-filmide-helide avaliku juurdepääsusüsteemi rolli võttis üle Meediateek. Liiguti edasi ka filmipärandi voogedastusplatvormiga Arkaader, millele lisandus nt filmide ajajoon ja ingliskeelne osa. Nimetatud arendused võeti arhiivi klientide poolt hästi vastu.

Teiseks liiguti jõudsalt edasi suuremahuliste digiteerimisprojektidega. Rahvusarhiiv juhtis aastail 2018–2023 kokku seitset nn massdigiteerimisprojekti, mille raames digiteeriti 22 erineva mäluasutuse 6,6 mln kaadrit dokumendipärandit, lisaks 245 tundi filme ja 167 tuhat fotonegatiivi. Projektide tulemusena jõudis avalikkuseni tohutu hulk senitundmatut kultuuripärandit. Just digiteerimine annab võimaluse uuteks arendusteks, millistest suurimat uut avalikku hüve pakub ülalmainitud Arkaader.

Väljakutsena võib esile tuua arhiivieeskirja kaasajastamise vajaduse, et toetada digiainese võimalikult lihtsat ja automatiseeritud üleandmist arhiivi, mis aitaks vähendada asutuste arhiivinduslikku halduskoormust.